

LENNART ULLER:

Trovärdigt konventionellt försvar?

Innan man diskuterar frågan om ett trovärdigt konventionellt försvar av Europa är möjligt bör man något stanna vid det i dag vanliga påståendet att kärnvapen har förlorat sin avskräckande kraft. Denna uppsats avser att diskutera dels sambandet mellan kärnvapen och konventionella styrkor, dels NATO:s möjlighet att med konventionella medel möta WP:s oavbrutet växande konventionella potential.

Nukleärt hot i konventionellt krig

En grundläggande förutsättning för kärnvapnens trovärdighet är att kedjan av taktiska – medeldistans – strategiska vapen bedöms hålla i kris och och i krig. Mot bakgrund av att Sovjetunionen uppnått strategisk paritet kan man med fog fråga sig om USA är berett att offra sig för ett Västeuropa som inte sett om sitt eget hus tillräckligt. Samtidigt verkar opinionerna i Europa – liksom i USA – för att undvika ett försvar till döds. Det är rimligt att anta att detta är de främsta drivfjädrarna till att "konventionalisera europaförsvaret". Man skulle kunna hoppas föra striderna till en partssituation ur vilken förhandlingsmöjligheter skulle växa fram.

Denna förhoppning påverkar naturligtvis den politiska beslutsfattningen i en krissituation och kanske också under första delen av ett krigsförlopp. En angripare kan chansa på att snabbt ta sina primära mål – från vilka han sedan kan diktera fredsvillkoren – innan motparten tillgriper kärnvapen. Finner man vidare att den militära nyttan av att utnyttja taktiska kärnvapen för den underlägsne försvararen är tveklaktig förlorar kärnvapenavskräckningen ytterligare i trovär-

dighet. Detta skulle kunna vara ytterligare ett incitament för att – om krig bedöms som oundvikligt – satsa på ett blixtkrig och utnyttja motståndarens låga militära beredskap, hindra hans styrketillväxt och bryta hans politiska beslutsförmåga till eskalation.

Kan försvararen däremot göra trovärdigt att hans främre försvarszon inte helt kan genombrytas innan han hinner samla styrkor för att gå till motoffensiv i luften och på marken kan angriparen inte utesluta att kriget blir långvarigt. Angriparens styrketillväxt kanske rubbas genom motanfall som återtar förlorade nyckelpositioner, operationerna kan föras in på angriparens territorium med svårbedömbara politiska problem som följd. Försvararen kan efter en viss tid – om framgång skymtar – förväntas bli inriktad på att inte bara återta eget territorium utan att skapa en "cordon sanitaire" bortom detta genom att befria satellitstaterna. Möjligen skymtar i ett sådant läge sovjetimperiets undergång.

Denna situation aktualiserar emellertid återigen kärnvapnen, som den sista möjligheten att rädda vad som räddas kan av det kommunistiska systemet. Saknar (den nu offensive) försvararen i detta läge vapen som kan neutralisera ett sådan desperat hot löper han risken av så kraftiga slag mot egna storstäder och industriområden att kampen varit helt förgäves.

Även om försvararen nöjt sig med att "bara" återta förlorade områden kan man inte utesluta sådana konvulsioner inom och mot den förlorade röda armén, att sovjetledarna likväl hamnar i en tvångssituation där systemet hotas och desperata åtgärder inte kan uteslutas. För att förhindra detta skulle Väst behöva avbry-

ta sina motanfall precis i rätta ögonblicket för att medge ett ordnat tillbakadragande av Sovjetunionens huvudstyrkor.

Svårigheterna med en sådan sofistikerad precisionsstrategi är uppenbara. Stridsförloppet låter sig inte så enkelt eller säkert klarläggas att båda parter någorlunda samtidigt kommer fram till att *nu* har krigslyckan vänt. Det måste ju ske i ett läge där angriparen har vissa substansiella resurser kvar för att förhandlingsoptionen — "en hedersam reträtt" — fortfarande skall vara öppen. Detta innebär emellertid samtidigt att han kanske inte anser sig ha uttömt alla möjligheter att ånyo vända kriget till sin fördel. En framgång i flankområdena kan t ex bedömas tänkbar för att till sjöss avregla huvudkrigsskådeplatsen.

Redan när angriparen märker att offensiven ebbar ut kan han hota med kärnvapen för att psykologiskt förlama en motståndare som saknar möjlighet att vedergälla.

Detta starkt förenklade resonemang vill endast belysa den oupplösliga kopplingen mellan kärnvapnen och de konventionella striderna. Denna koppling blir förr eller senare alltid utslagsgivande. En trovärdig konventionell förmåga måste vila på en strategisk stabilitet. Motsvarande resonemang kan föras beträffande medeldistanskärnvapnen och möjligheten att neutralisera ett hot mot de västeuropeiska storstäderna. NATO-styrkor som förstärkts konventionellt — men saknar taktiska kärnvapen — kommer sannolikt att vara ett lätt byte redan om de utsätts för en mycket begränsad taktisk kärnvapenattack (som rimligen inte leder till en svårkontrollerbar eskalation) om man inte kan svara med samma mynt.

Betydelsen av större konventionell styrka

Det i föregående stycke sagda hindrar naturligtvis inte att en ökad tyngd i det konventionella NATO-försvaret försvårar för sovjetledarna att vinna snabba och varaktiga blixtriksframgångar. Det skulle tvärtom tvinga dem att räkna med det längre krigets genuina osäkerheter *både* vad gäller kärnvapeneskalation — förutsatt, i enlighet med föregående resonemang, att NATO har full nukleär kapacitet — *och* politisk sårbarhet när röda armén inte visar sig oövervinnerlig. I denna mening skulle alltså en konventionell förstärkning både förbättra avskräckningen och, om denna misslyckas initialt, öka utsikterna att nå en förhandlings-situation (som inte innebär en pax sovietica) *innan* Europa har förröts. Därigenom skulle tryggheten i Europa kunna öka.

Ny teknologi och mobiliserbara reserver

Frågan är då hur förstärkningen skall genomföras. Några dramatiskt förändrade försvarsutgifter är knappast att räkna med i välfärdsdemokratierna. Mycket talar istället för att man planar ut på den nu uppnådda nivån trots att den successivt urholkas av ökande personalkostnader och att Sovjetunionen inte visar tecken på att minska sin numerär. Tvärtom bibehåller man där (*och* moderniserar) vad man har. Härigenom torde förspänget mot NATO vara än större mot sekelskiftet.

En viss effektivisering kan uppnås genom ökat samarbete vad gäller materielprojekt t ex nytt flygplan, ny fregatt inom

NATO på ömse sidor Atlanten. Förbättrad standardisering m m bör kunna stärka och kraftigt förenkla underhållssidan utan att dra ökade kostnader. Nya vapensystem ger ökad effekt. Att slå ut en sovjetisk armégrupp krävde tidigare 5 500 flygplansföretag och 33 000 ton bomber. Det kan i framtiden uppnås med 50–100 företag och 500 ton pansarbrytande, slutfasstyrd ammunition, vilket på sikt borde hålla igen kostnaderna.

Frankrike engagerar sig mer och mer för försvaret i Tyskland och kan därmed lägga betydande resurser tidigt i vågskålen. Detta räcker emellertid inte för att tillräckligt snabbt nå erforderlig styrkenivå. Någon form av snabbmobilisering av den mångmiljonskara soldater som lämnat NATO:s stående styrkor skulle lämna ett avsevärt bidrag till att – ungefär som i Sverige – på några få dygn ge NATO-överbefälhavaren mycket aktningvärda motanfallsresurser. Därmed skulle en jämbördig motvikt skapas till de ca 40 divisioner Sovjetunionen kan räkna som operativa reserver i dag. En sådan styrkemöjlighet skulle kunna vara det element som krävs – utöver den energiska satsningen på högteknologiska, djuppenetrerande vapen enligt FoFa-konceptet – för att fylla ut dagens, i varje fall initialt i kris och krig, efterhand allt lägre kärnvapentrovärdighet. Genom att det rör sig om mobiliserande förband får Sovjetunionen en förvarning. Därmed torde man – i varje fall i sakliga debatter – slippa de sedvanliga provokationssynpunkterna på varje förändring av NATO:s försvarskoncept.

Eftersom någon form av reservistsystem sannolikt kommer för att möta de vikande årskullarna i Västeuropa (Väst-Tyskland: 1985 488 000, 1994 endast 249 000 manliga 19-åringar) innebär det sagda endast ett mer fullständigt och systematiskt utnyttjande av de medborgare som fått soldatutbildning. Kostnaderna måste naturligtvis prövas närmare men borde med svenska erfarenheter i botten inte behöva vara oöverstigliga. De vikan- de årsklasserna leder i sig till lägre kostnader.

Systemet får naturligtvis inte innebära att de stående styrkorna nedgår mer än vad som av demografiska skäl torde bli oundvikligt. Detta är ju den försvarskedja som måste hålla till dess de konventionella reserverna hinner mobiliseras och framgrupperas att möta ett blixtagrepp.

Lämpliga "mixer" av stående och mobiliserande förband med varierande inslag av högteknologi synes vara en framkomlig väg att, på den lägre nivå som räcker för en försvarare, erforderligt balansera WP:s sakta men säkert ökande möjligheter. Det skulle kunna ske utan att den fortsatta välfärdsutvecklingen hotades eller att krav på bantning av lyxkonsumtionen behövde resas. Västeuropa skulle därmed kunna möta Sovjetunionen från en något mindre ogynnsam styrkeposition (även om man saknar USA:s globala och strategiska förmåga). Det skulle kunna ge också politiska fördelar i umgänget med båda supermakterna.